

Asia C-140/22

**Ennakkoratkaisupyynnöstä unionin tuomioistuimen työjärjestyksen
98 artiklan 1 kohdan mukaisesti laadittu tiivistelmä**

Jättämispäivä:

25.2.2022

Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin:

Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie
(Varsovan Varsova-Śródmieścien piirioikeus, Puola)

Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevan päätöksen tekemispäivä:

18.1.2022

Kantajat:

SM

KM

Vastaaja:

mBank S.A.

Pääasian kohde

Kohtuuttomat sopimusehdot – Sopimuksen pätemättömyys – Kuluttajan ilmoitusvelvollisuus – Palautusvaatimusten vanhentuminen – Vaatimus, joka koskee rahamäärän maksamista palautuksena suorituksesta, joka on perusteeton siksi, että kiinnelainasopimus on pätemätön

Ennakkoratkaisupyynnön kohde ja oikeudellinen perusta

Unionin oikeuden, erityisesti neuvoston direktiivin 93/13/ETY 6 artiklan 1 kohdan ja 7 artiklan 1 kohdan, tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteen sekä SEUT 267 artiklan tulkinta.

Ennakkoratkaisukysymykset

Onko kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY 6 artiklan 1 kohtaa ja 7 artiklan 1 kohtaa sekä tehokkuus- ja vastaavuusperiaatetta tulkittava siten, että ne ovat esteenä sille, että tuomioistuin tulkitsee kansallista säännöstöä siten, että jos sopimukseen sisällytetään kohtuuton ehto, jota ilman kyseistä sopimusta ei voida täyttää:

1. kyseisestä sopimuksesta tulee pysyvästi tehoton (pätemätön) taannehtivasti sopimuksen tekohetkestä alkaen vasta sen jälkeen, kun kuluttaja on ilmoittanut, ettei hän anna suostumusta kohtuuttoman ehdon pitämiseen voimassa, että hän on tietoinen sopimuksen pätemättömyyden seurauksista ja että hän hyväksyy sopimuksen pätemättömyyden,
2. elinkeinonharjoittajan sopimuksen perusteella täytettyjen suoritusten palauttamista koskevan vaatimuksen vanhentumisaika alkaa kulua vasta päivästä, jona kuluttaja on antanut 1 kohdassa mainitun ilmoituksen, vaikka kuluttaja olisi aiemmin pyytänyt elinkeinonharjoittajaa maksamaan ja lisäksi elinkeinonharjoittaja on voinut aikaisemmin olettaa, että sen laatima sopimus sisältää kohtuuttomia ehtoja,
3. kuluttaja voi vaatia viivästyskoron maksamista vasta päivästä, jona hän on antanut 1 kohdassa mainitun ilmoituksen, vaikka hän olisi aiemmin pyytänyt elinkeinonharjoittajaa maksamaan,
4. kuluttajan pätemättömän lainasopimuksen perusteella täyttämien suoritusten (lyhennyserät, maksut, palkkiot, vakuutusmaksut) palauttamista koskevaa vaatimusta on alennettava sitä pääomalle maksettavaa korkoa vastaavalla määrällä, johon pankilla olisi oikeus, jos lainasopimus olisi pätevä, kun taas pankki voi vaatia sen suorituksen palauttamista, jonka se on suorittanut kyseisen saman pätemättömän lainasopimuksen (lainan pääoman) perusteella täysimääräisenä?

Unionin oikeuden säännökset, joihin asiassa viitataan

Euroopan unionin toiminnasta tehty sopimus (EUVL C 202, 7.6.2016):
169 artiklan 1 kohta.

Euroopan unionin perusoikeuskirja (EUVL C 202, 7.6.2016, s. 391-407):
38 artikla.

Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annettu neuvoston direktiivi 93/13/ETY (EUVL 1993 L 95, s. 29; jäljempänä direktiivi 93/13):
johdanto-osan 4, 21 ja 24 perustelukappale, 3 artiklan 1 kohta, 6 artiklan 1 kohta ja 7 artiklan 1 kohta.

Kansallisen oikeuden säännökset, joihin asiassa viitataan**Puolan tasavallan 2.4.1997 annettu perustuslaki (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej)**

Viranomaiset suojelevat kuluttajia, käyttäjiä ja vuokralaisia heidän terveyttään, yksityisyyttään ja turvallisuuttaan vaarantavilta toimilta sekä sopimattomilta markkinakäytännöiltä. Kyseisen suojan ulottuvuus määritellään laissa (76 §).

23.4.1964 annettu siviililaki (kodeks cywilny; Dz. U. nro 16, järjestysnumero 93 muutoksineen; jäljempänä siviililaki)

Kukaan ei voi käyttää oikeuttaan, joka olisi tämän oikeuden yhteiskunnallisen ja taloudellisen tarkoituksen tai hyvien tapojen vastainen. Tällaista oikeutetun toimintaa tai laiminlyöntiä ei pidetä oikeuden käyttämisenä eikä se saa suojaa (5 §).

Kuluttajana pidetään luonnollista henkilöä, joka tekee elinkeinonharjoittajan kanssa sellaisen oikeustoimen, joka ei liity suoraan hänen liiketoimintaansa tai ammatinharjoittamiseensa (22¹ §).

Elinkeinoharjoittaja on luonnollinen henkilö, oikeushenkilö ja 331 §:n 1 momentissa tarkoitettu organisatorinen yksikkö, joka harjoittaa omissa nimissään elinkeino- tai ammattitoimintaa (43¹ §).

Oikeustoimi, joka on lain vastainen tai jonka tarkoitus on lainsäädännön kiertäminen, on pätemätön, ellei sovellettavassa säännöksessä säädetä muusta seurauksesta, erityisesti siitä, että oikeustoimen pätemättömien ehtojen sijasta sovelletaan lain asianmukaisia säännöksiä (58 §:n 1 momentti).

Hyvien tapojen vastainen oikeustoimi on pätemätön (58 §:n 2 momentti).

Jos ainoastaan osa oikeustoimesta on pätemätön, oikeustoimi on voimassa muilta osin ellei olosuhteista ilmene, että ilman pätemättömiä ehtoja oikeustointa ei olisi tehty (58 §:n 3 momentti).

Laissa säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta oikeustoimen tekevän henkilön tahto voidaan ilmaista kaikella sellaisella kyseisen henkilön toiminnalla, joka ilmaisee hänen tahtonsa riittävällä tavalla, mukaan lukien ilmaisemalla tämä tahto sähköisessä muodossa (tahdonilmaisu) (siviililain 60 §).

Tahdonilmaisu, joka annetaan toiselle henkilölle, katsotaan annetuksi hetkenä, jona se on annettu tälle niin, että kyseinen henkilö on voinut tutustua sen sisältöön. Tällaisen tahdonilmaisun peruutus on tehokas, jos se on tehty samanaikaisesti kyseisen tahdonilmaisun kanssa tai sitä aiemmin (61 §:n 1 momentti).

Jos oikeustoimen suorittamiseen on tarpeen kolmannen henkilön suostumus, kyseinen henkilö voi antaa suostumuksen myös ennen kuin toimen suorittavat henkilöt antavat tahdonilmaisun tai sen antamisen jälkeen. Tahdonilmaisun antamisen jälkeen annettu suostumus on voimassa taannehtivasti antopäivästä lukien (63 §:n 1 momentti).

Tahdonilmaisua on tulkittava yhteiskunnassa vallitsevien periaatteiden ja vakiintuneiden tapojen mukaisesti siten, että otetaan huomioon olosuhteet, joissa tahdonilmaisua on annettu (siviililain 65 §:n 1 momentti).

Jollei tässä laissa säädetystä poikkeuksista muuta johdu, varallisuusosoikeuksia koskevat vaatimukset vanhenevat (117 §:n 1 momentti).

Kun vanhentumisaika on päättynyt, se, jolle vaatimuksen voi esittää, voi jättää sen täyttämättä, paitsi jos hän luopuu vanhentumiseen perustuvan väitteen käyttämisestä. Luopuminen vanhentumiseen perustuvasta väitteestä ennen määräajan päättymistä on kuitenkin pätemätön (117 §:n 2 momentti).

Kohtuuden niin vaatiessa tuomioistuin voi poikkeustapauksissa, punnittuaan sopimuspuolten etuja, olla huomioimatta kuluttajalle esitettävän vaatimuksen vanhentumisajan päättymistä (117¹ §:n 1 momentti).

Tuomioistuimen on 1 momentissa tarkoitettua oikeutta käyttäessään arvioitava erityisesti: 1) vanhentumisajan pituutta; 2) vanhentumisajan päättymisen ja vaatimuksen esittämisajankohdan välisen ajanjakson pituutta; 3) niiden seikkojen luonnetta, jotka ovat aiheuttivat sen, että oikeutettu ei esittänyt vaatimusta, mukaan lukien maksuvelvollisen toiminnan vaikutus oikeutetun viivästymiseen vaatimuksen esittämisessä.

Jos laissa ei ole erityisesti toisin säädetty, vanhentumisaika on kymmenen vuotta ja toistuvia suorituksia koskevien vaatimusten sekä liiketoiminnan harjoittamiseen liittyvien vaatimusten osalta kolme vuotta (118 § sellaisena kuin se oli voimassa 8.7.2018 asti).

Jos laissa ei ole erityisesti toisin säädetty, vanhentumisaika on kuusi vuotta ja toistuvia suorituksia koskevien vaatimusten sekä liiketoiminnan harjoittamiseen liittyvien vaatimusten osalta kolme vuotta. Vanhentumisaika päättyy kuitenkin kalenterivuoden viimeisenä päivänä, ellei vanhentumisaika ole lyhyempi kuin kaksi vuotta (118 § sellaisena kuin se oli voimassa 9.7.2018 alkaen).

Vanhentumisaika alkaa kulua päivästä, jona vaatimus on erääntynyt. Jos vaatimuksen erääntyminen riippuu oikeutetun tiettyyn toimenpiteeseen ryhtymisestä, vanhentumisaika alkaa kulua päivästä, jona vaatimus erääntyisi, jos oikeutettu ryhtyisi toimenpiteeseen aikaisimpana mahdollisena ajankohtana (120 §:n 1 momentti).

Sopimuspuolet voivat solmia oikeussuhteen vapaasti, kunhan sen sisältö eikä tavoite ole oikeussuhteen ominaisuuksien (luonteen), lain eikä soveliaisuuden vastaisia (353¹ §).

Rahasummasta on maksettava korkoa ainoastaan silloin, kun korko perustuu oikeustoimeen, lakiin, tuomioistuimen ratkaisuun tai muun toimivaltaisen viranomaisen päätökseen (359 §:n 1 momentti).

Ellei koron määrää ole muulla tavoin määritelty, maksetaan lakisääteistä korkoa, joka on suuruudeltaan Narodowy Bank Polskin [Puolan keskuspankki] viitekorko lisätynä 3,5 prosenttiyksiköllä (359 §:n 2 momentti).

Kuluttajan kanssa tehdyn sopimuksen ehdot, joista ei ole sovittu erikseen, eivät sido häntä, jos ne vaikuttavat hänen oikeuksiinsa ja velvollisuuksiinsa hyvien tapojen vastaisesti vahingoittaen räikeästi hänen etujaan (kohtuuttomat sopimusehdot). Tämä ei koske osapuolten olennaisia suorituksia määrittäviä ehtoja, mukaan lukien hintaa tai korvausta koskevat ehdot, jos ne on muotoiltu yksiselitteisesti (385¹ §:n 1 momentti).

Jos sopimusehto ei 1 momentin mukaan sido kuluttajaa, sopimus sitoo sopimuspuolia muilta osin (385¹ §:n 2 momentti).

Sopimusehto, josta ei ole erikseen sovittu, on sellainen ehto, jonka sisältöön kuluttajalla ei ole ollut todellista vaikutusta. Tämä koskee erityisesti sopimusehtoja, jotka on otettu sopimuspuolen kuluttajalle ehdottamasta vakiosopimuksesta (385¹ §:n 3 momentti).

Todistustaakka siitä, että ehdosta on sovittu erikseen, on sillä, joka vetoaa tähän seikkaan (385¹ §:n 4 momentti).

Sopimusehdon hyvien tapojen mukaisuus arvioidaan sopimuksentekohetken tilanteen mukaan ottaen huomioon sopimuksen sisältö, sopimuksen tekemiseen liittyvät olosuhteet ja huomioiden sopimukset, jotka ovat yhteydessä sopimukseen, johon arvioinnin kohteena oleva ehto liittyy (385² §).

Jokaisella, joka on toisen kustannuksella saanut ilman oikeudellista perustaa varallisuusedun, on velvollisuus palauttaa se luontoissuorituksena, ja jollei se ole mahdollista, palauttaa sen määrä (405 §).

Edeltävien pykälien säännöksiä sovelletaan erityisesti perusteettomaan suoritukseen (410 §:n 1 momentti).

Suoritus on perusteeton, jos sen täyttäjää ei ylipäänsä ollut maksuvelvollinen tai ei ollut maksuvelvollinen suorituksen kohteena olleeseen henkilöön nähden; jos suorituksella ei enää ole perustaa tai suorituksen tavoitetta ei saavutettu tai jos suoritukseen velvoittava oikeustoimi oli pätemätön eikä siitä tule pätevää suorituksen toteuttamisen jälkeen (410 §:n 2 momentti).

Jos suorituksen toteuttamisen määräaika ei ole merkitty, eikä se ilmene veloitteen ominaisuuksista, on suoritus toteutettava viipymättä sen jälkeen, kun velallista on kehoitettu tekemään suoritus (455 §).

Jos velallisen rahallinen suoritus viivästyy, velkoja voi vaatia viivästysajalta korkoa, vaikka velkojalle olisi aiheutunut minkäänlaista vahinkoa tai vaikka viivästyminen johtuisi sellaisista syistä, joista velallinen ei ole vastuussa (481 §:n 1 momentti).

29.8.1997 annettu pankkilaki (Prawo bankowe; Dz.U., nro 140, järjestysnumero 939 muutoksineen; jäljempänä pankkilaki)

Lainasopimuksella pankki sitoutuu antamaan lainanottajan käyttöön sopimuksessa määrättyä ajaksi sovittuun tarkoitukseen tarkoitettua rahamäärää ja lainanottaja sitoutuu käyttämään sitä sopimuksessa määritellyin ehdoin, maksamaan takaisin käytetyn lainan määrät korkoineen asetettuina takaisinmaksun määräaikoina ja maksamaan palkkion myönnetystä lainasta (69 §:n 1 momentti).

Lainasopimus on tehtävä kirjallisesti ja siinä on täsmennettävä erityisesti: 1) sopimuksen osapuolet 2) lainan määrä ja valuutta 3) tarkoitus, johon laina on myönnetty 4) lainan takaisinmaksun periaatteet ja takaisinmaksuaika 5) lainan korko ja sen muuttamista koskevat ehdot 6) tapa, jolla lainan takaisinmaksu taataan 7) lainan käytön ja takaisinmaksun valvontaan liittyvien pankin oikeuksien laajuus 8) määräajat ja tapa, jolla rahavarat annetaan lainanottajan käyttöön 9) palkkion määrä, jos sopimuksesta määrätään siitä 10) ehdot, jotka koskevat sopimusmuutosten tekemistä ja sopimuksen päättämistä (69 §:n 2 momentti sellaisena kuin se oli voimassa lainasopimuksen tekopäivänä).

Yhteenveto tosiseikoista ja menettelystä pääasiassa

- 1 Osapuolet tekivät 18.2.2009 Sveitsin frangeihin (CHF) indeksoidun kiinnelainasopimuksen. Lainan määrä, joka oli ilmaistu 22.1.2009 indeksoinnissa käytetyssä valuutassa pankin vaihtokurssitaulukon mukaista ostokurssia käyttäen, ei ollut pankin velvoite. Ulkomaan valuutassa lainanottopäivänä ilmaistu lainan määrä voi poiketa ilmoitetusta (1 §:n 3A kohta). Laina sovellettiin vaihtuvaa korkokantaa (10 §:n 1 kohta), joka määritettiin laskemalla yhteen LIBOR 3M -korko ja pankin kiinteä marginaali 3,60 %. Lyhennys- ja korkoerät maksettiin takaisin Puolan złoteissa sen jälkeen, kun ne oli ensin muunnettu takaisinmaksupäivänä voimassa olevan Sveitsin frangin ostokurssin mukaisesti (10 §:n 5 kohta). Lainan tai lyhennyserän ennaikainen takaisinmaksu kokonaisuudessaan sekä lyhennyserän määrän ylittävä takaisinmaksu aiheutti sen, että lyhennyserän määrä muunnetaan takaisinmaksupäivän ja -hetken voimassa olevan pankin vaihtokurssitaulukon Sveitsin frangin ostokurssin mukaisesti (12 §:n 4 kohta). Pankki maksoi kaikki varat Puolan złoteissa, pankki ei maksanut mitään osaa varoista Sveitsin frangeissa. Myös kantajat maksoivat kaikki lyhennyserät Puolan złoteissa (PLN). Jos sen sijaan katsottaisiin, että lainasopimuksen 1 §:n 3A kohta, 10 §:n 5 kohta ja 12 §:n 4 kohta eivät sitoneet

osapuolia ja samanaikaisesti muut sopimusehdot olisivat voimassa, lyhennyserien summa olisi 52 268,06 PLN pienempi 18.8.2009-18.3.2019.

- 2 Kantajat tekivät 4.7.2019 vastaajana olevalle pankille valituksen, jossa he vaativat palauttamaan 30 päivän kuluessa perusteettomasti perityt lyhennyserät määrältään 242 238,61 PLN, koska lainasopimus oli pätemätön, ja jos ei ole perusteita todeta kyseistä sopimusta pätemättömäksi, palauttamaan 51 298,92 PLN palautuksena pankin 20.7.2009-18.3.2019 perimien lyhennys- ja korkoerien liikaa maksetusta osasta. Pankki vastasi valitukseen 16.7.2019 päivätyllä kirjeellä, jossa totesi, että lainasopimus on lain mukainen ja pätevä eikä se sisällä kohtuuttomia sopimusehtoja.
- 3 Kantajat jättivät 31.7.2019 Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawien (Varsovan Varsova-Śródmieścien piirioikeus, Puola) hakemuksen kutsusta sovitteluyritykseen, jossa he vaativat vastaajana olevaa pankkia maksamaan 242 238,61 PLN pätemättömän lainasopimuksen perusteella perusteettomasti perityistä suorituksista, mahdollisesti 52 281,02 PLN palautuksena pankin perimien lyhennys- ja korkoerien liikaa maksetusta osasta. Hakemukseen antamassa vastauksessa pankki totesi, että se ei katso olevan mahdollista tehdä sovinto. 13.12.2019 pidetyn julkisen istunnon perusteella Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie totesi, että sovintoa ei ole tehty ja määräsi, että asian, joka koskee hakemusta kutsusta sovitteluyritykseen, katsotaan päättyneen.

Kantajat vaativat 27.4.2020 nostamassaan kanteessa, että vastaaja veloitetaan maksamaan heille 52 270 PLN lakisääteisine viivästyskorkeineen 17.7.2019 lähtien maksupäivään saakka palautuksena vastaajan vastaajilta perusteettomasti suurempina kuin heidän olisi pitänyt maksaa 18.8.2009-18.3.2019 perimistä lyhennys- ja korkoeristä. Kantajat vaativat pääkanteella vastaajaa palauttamaan liikaa maksetun määrän eli heiltä tosiasiallisesti perittyjen lyhennyserien määrän ja niiden erien, jotka olisi maksettava siinä tapauksessa, että edellä mainitut kohtuuttomat sopimusehdot eivät sido osapuolia, välisen erotuksen.

- 4 Sen varalta, että Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawien puolestaan toteaisi, että lainasopimusta ei voida täyttää ilman kyseisiä kohtuuttomia sopimusehtoja, kantajat esittivät toissijaisen kannevaatimuksen, jossa he vaativat määrittämään, että 18.2.2009 tehty lainasopimus on pätemätön ja että vastaaja veloitetaan maksamaan heille 52 270 PLN lakisääteisine viivästyskorkeineen 17.7.2019 lähtien maksupäivään saakka vastaajan kantajilta 18.8.2009-19.12.2011 perusteettomasti periminä varoina siksi, että lainasopimus on pätemätön. Kantajat ilmoittivat 10.8.2020 päivätyssä kirjallisessa ilmoituksessa, että he antavat suostumuksensa sille, että lainasopimus todetaan kokonaan pätemättömäksi, katsovat sopimuksen pätemättömyyden olevan omalta kannaltaan edullista ja hyväksyvät sopimuksen pätemättömyyden seuraukset taloudelliset seuraukset mukaan luettuina. Kantajat totesivat ymmärtävänsä, että koska sopimus on todettu kokonaan pätemättömäksi, on molempien osapuolten palautettava sopimuksen täyttämisen vuoksi suoritettut suoritukset

vastavuoroisesti, ja he suostuvat tähän. Samalla kantajat ilmoittivat ymmärtävänsä, että vastaajana oleva pankki voi esittää heitä vastaan vaatimuksia pääoman sopimukseen perustumattomasta käyttämisestä. Vastaajana oleva pankki vaati hylkäämään kanteen kokonaisuudessaan.

Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie kertoi kantajille 27.10.2020 pidetyssä istunnossa lainasopimuksen pätemättömyyden seurauksista, minkä jälkeen kantajat totesivat, että he ymmärtävät lainasopimuksen pätemättömyyden seuraukset ja hyväksyvät sopimuksen toteamisen pätemättömäksi.

Asianosaisten keskeiset perustelut kansallisessa tuomioistuimessa

Kantajat perustelivat tätä vaatimusta todeten, että osapuolten 18.2.2009 tekemään Sveitsin frangeihin indeksoituun kiinnelainasopimuksen on sisällytetty kohtuuttomia sopimusehtoja eli niin sanottuja muuntamista koskevia ehtoja (1 §:n 3A kohta, 10 §:n 5 kohta ja 12 §:n 4 kohta), minkä vuoksi pankki peri kantajilta lyhennyseriä liikaa. Vastaajana oleva pankki totesi, että osapuolten tekemä lainasopimus on pätevä, eikä se sisällä kohtuuttomia sopimusehtoja.

Yhteenveto ennakkoratkaisupyyntöön perusteista

- 5 Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen toteamusten mukaan kantajat tekivät sopimuksen kuluttajina, ja vastaajana oleva pankki on elinkeinonharjoittaja. Lainasopimuksen ehtoja, joiden mukaan laina on indeksoitu ulkomaanvaluuttaan (1 §:n 3 kohta), eikä ehtoja, joiden mukaan pankilla on oikeus määrittää kyseisen ulkomaanvaluutan kurssi (1 §:n 3A kohta, 10 §:n 5 kohta ja 12 §:n 4 kohta), ei neuvoteltu erikseen. Mitkään edellä mainituista sopimusehdoista eivät myöskään heijasta voimassa olevia lakeja ja asetuksia. Lisäksi jokainen edellä mainituista sopimusehdoista määrittää sopimuksen pääkohteen, mutta sitä ei ole ilmaistu selvin ja ymmärrettävin ilmaisin. Lopuksi ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin totesi, että lainasopimuksen 1 §:n 3 kohta, 10 §:n 5 kohta ja 12 §:n 4 kohta ovat vilpittömän mielen vastaisia ja aiheuttavat kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille, joten ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin pitää kaikkia kyseisiä sopimusehtoja kohtuuttomina. Näin ollen kaikki edellä mainitut sopimusehdot eivät sido kuluttajia, mutta samalla ei kuitenkaan ole mahdollista, että lainasopimus jäisi muilta osin osapuolia sitovaksi ilman kohtuuttomia ehtoja. Kansallisessa oikeuskäytännössä vastaavia tai jopa saman sisältöisiä ehtoja on pidetty kohtuuttomina. Lisäksi kansallisten tuomioistuinten uusimmassa oikeuskäytännössä katsotaan myös, että ulkomaanvaluuttaan sidottu lainasopimus

ei voi olla olemassa ilman edellä mainitun kaltaisia kohtuuttomia ehtoja¹, ja ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin yhtyy tähän arvioon.

- 6 Unionin tuomioistuin on todennut olemassa olevassa oikeuskäytännössään, että kohtuuttomat sopimusehdot eivät direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdan mukaan sido kuluttajia. Kyseinen säännös on luonteeltaan pakottava². Kansalliset tuomioistuimet ovat tässä yhteydessä velvollisia toteamaan, että sopimus sisältää kohtuuttoman ehdon³. Tuomioistuimen on erityisesti ilmoitettava asianosaisille siitä, että sopimus sisältää kohtuuttoman ehdon⁴ ja todettava objektiivisesti ja tyhjentävästi ne oikeudelliset seuraukset, joita kohtuuttoman ehdon poistaminen voi aiheuttaa, mukaan lukien koko sopimuksen pätemättömyys ja siihen perustuvat palautusvaatimukset⁵. Lisäksi se, että direktiivissä säädetty suoja on täysin tehokasta, edellyttää sitä, että kansallinen tuomioistuin, joka on todennut viran puolesta ehdon kohtuuttomaksi, voi tehdä tästä toteamuksesta kaikki päätelmät odottamatta sitä, että kuluttaja, jolle on ilmoitettu hänen oikeuksistaan, antaa lausunnon, jossa hän pyytää, että kyseinen ehto todetaan pätemättömäksi.⁶

¹ Ks. tuomio 14.3.2019, Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207, 52 kohta) ja tuomio 3.10.2009, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, 44 kohta).

² Ks. tuomio 26.10.2006, Mostaza Claro (C-168/05, EU:C:2006:675, 36 kohta); tuomio 4.6.2009, Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350, 25 kohta); tuomio 9.11.2010, VB Pénzügyi Lízing (C-137/08, EU:C:2010:659, 47 kohta) ja määräys 16.11.2010, Pohotovost' (C-76/10, EU:C:2010:685, 38 kohta); tuomio 15.3.2012, Pereničová ja Perenič (C-453/10, EU:C:2012:144, 28 kohta); tuomio 26.4.2012, Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242, 34 kohta); tuomio 26.1.2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, 41 kohta); tuomio 17.5.2018, de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, EU:C:2018:320, 27 ja 34 kohta); tuomio 19.9.2018, Bankia (C-109/17, EU:C:2018:735, 37 ja 38 kohta) ja tuomio 11.3.2020, Lintner (C-511/17, EU:C:2020:188, 24 kohta).

³ Ks. tuomio 27.6.2000, Océano Grupo Editorial ja Salvat Editores (C-240/98–C-244/98, EU:C:2000:346, 26 ja 29 kohta); tuomio 26.10.2006, Mostaza Claro (C-168/05, EU:C:2006:675, 28 ja 39 kohta); tuomio 28.7.2016, Tomášová (C-168/15, EU:C:2016:602, 28–32 kohta) ja määräys 26.10.2016, Fernández Oliva ym. (C-568/14–C-570/14, EU:C:2016:828, 24 kohta). Ks. tuomio 26.1.2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, 43 kohta); tuomio 17.5.2018, de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, EU:C:2018:320, 29 ja 37 kohta); tuomio 13.9.2018, Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, 42 kohta); tuomio 3.4.2019, Aqua Med (C-266/18, EU:C:2019:282, 27 ja 52 kohta) ja tuomio 28.11.2018, PKO Bank Polski (C-632/17, EU:C:2018:963, 36 kohta).

⁴ Ks. tuomio 21.2.2013, Banif Plus Bank (C-472/11, EU:C:2013:88, 29–36 kohta); tuomio 30.5.2013, Asbeek Brusse ja de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, 52 ja 53 kohta); tuomio 7.11.2019, Profi Credit Polska (C-419/18 ja C-483/18, EU:C:2019:930, 70 kohta); tuomio 11.3.2020, Lintner (C-511/17, EU:C:2020:188, 42 kohta) ja tuomio 29.4.2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, 93 kohta).

⁵ Tuomio 29.4.2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, 96–99 kohta).

⁶ Ks. tuomio 21.2.2013, Banif Plus Bank (C-472/11, EU:C:2013:88, 28 ja 36 kohta); tuomio 30.5.2013, Jörös (C-397/11, EU:C:2013:340, 42 ja 48 kohta); tuomio 30.05.2013, Asbeek Brusse ja de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, 50 kohta); tuomio 1.10.2015, ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637, 49 kohta) ja tuomio 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo (C-154/15, C-307/15 ja C-308/15, EU:C:2016:980, 59 kohta).

- 7 Kuluttaja voi sen jälkeen, kun hänelle on ilmoitettu, että sopimus sisältää kohtuuttoman ehdon, antaa vapaaehtoisen ja tietoisin suostumuksensa kyseessä olevaan sopimusehtoon ja palauttaa sen voimaan⁷. Jos kuluttaja sen sijaan ei anna tällaista suostumusta, on lähtökohtaisesti katsottava, ettei kohtuuttomaksi todettu sopimusehto ole koskaan ollut olemassa, minkä vuoksi sillä ei voi olla vaikutuksia kuluttajaan nähden, mistä seuraa sen oikeudellisen ja tosiasiallisen tilanteen palauttaminen, jossa kuluttaja olisi, jos tällaista ehtoa ei olisi ollut olemassa⁸.
- 8 Edellä esitetty sisältää lähtökohtaisesti sen, että kohtuuttoman ehdon perusteella maksetut määrät on vastaavasti palautettava⁹.
- 9 Kyseistä palauttamista koskevaa vaikutusta, johon sisältyy velvollisuus palauttaa kohtuuttoman ehdon perusteella perusteettomasti maksetut määrät, ei voida kuitenkaan rajata ajallisesti koskemaan ainoastaan niitä määriä, jotka on maksettu sen tuomion antamisen jälkeen, jossa tuomioistuin toteaa kyseisen ehdon kohtuuttomuuden, koska tällainen suoja on puutteellinen ja riittämätön, eikä sitä voida pitää riittävänä eikä tehokkaana keinona tämän tyyppisten ehtojen käytön lopettamiseksi¹⁰. Kohtuuton ehto sitoo kokonaan, ei ainoastaan siltä osin kuin se on kohtuuton¹¹. Lähtökohtaisesti ei ole myöskään mahdollista, että tuomioistuin muuttaisi kohtuuttoman ehdon sisältöä¹² tai tulkitsisi kyseistä ehtoa sen kohtuuttomuuden poistavalla tavalla¹³. Tuomioistuin voi sen sijaan korvata

⁷ Ks. tuomio 4.6.2009, Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350, 33 kohta); tuomio 14.6.2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, 63 kohta) ja tuomio 21.2.2013, Banif Plus Bank (C-472/11, EU:C:2013:88, 27 kohta).

⁸ Ks. määräys 16.11.2010, Pohotovost' (C-76/10, EU:C:2010:685, 62 kohta); tuomio 15.3.2012, Pereničová ja Perenič (C-453/10, EU:C:2012:144, 30 kohta); tuomio 26.4.2012, Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242, 42 kohta); tuomio 16.11.2010, Banif Plus Bank (C-472/11, EU:C:2013:88, 27 kohta); tuomio 30.5.2013, Jörös (C-397/11, EU:C:2013:340, 51 ja 53 kohta); tuomio 30.5.2013, Asbeek Brusse ja de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, 49 kohta) ja määräys 3.4.2014, Sebestyén (C-342/13, EU:C:2014:1857, 35 kohta).

⁹ Ks. tuomio 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo (C-154/15, C-307/15 ja C-308/15, EU:C:2016:980, 62, 63 ja 66 kohta); tuomio 9.7.2020, Raiffeisen Bank ja BRD Groupe Société Générale (C-698/18 ja C-699/18, EU:C:2020:537, 54 kohta); tuomio 16.7.2020, Caixabank ja Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 ja C-259/19, EU:C:2020:578, 53 kohta) ja tuomio 29.4.2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, 51 kohta).

¹⁰ Ks. tuomio 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo (C-154/15, C-307/15 ja C-308/15, EU:C:2016:980, 73 ja 75 kohta).

¹¹ Ks. tuomio 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria ja Bankia (C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, 64 kohta) ja tuomio 29.4.2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, 70 ja 80 kohta).

¹² Ks. tuomio 14.6.2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, 69–73 kohta); tuomio 13.9.2018, Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711); tuomio 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria ja Bankia (C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, 53 ja 54 kohta) sekä tuomio 7.11.2019, Kanyeba ym. (C-349/18–C-351/18, EU:C:2019:936, 67 kohta) ja tuomio 29.4.2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, 67 ja 68 kohta).

¹³ Ks. tuomio 18.11.2021, A S.A. (C-212/20, EU:C:2021:934, 79 kohta).

kohtuuttoman sopimusehdon kansallisen oikeuden dispositiivisella säännöksellä, mutta ainoastaan silloin, kun kohtuuttoman sopimusehdon poistaminen aiheuttaa koko lainasopimuksen pätemättömyyden, mistä aiheutuu kuluttajalle erityisen haitallisia seurauksia¹⁴. Sitä, tapahtuuko näin, on arvioitava oikeudenkäynnin aikana¹⁵, ja näiltä osin kuluttajan näkemys sitoo tuomioistuinta¹⁶. Itse sopimuksen pitää kuitenkin säilyä pääsääntöisesti muuttamattomana lukuun ottamatta kohtuuttomien ehtojen poistamista siltä osin kuin tällainen sopimuksen pysyttäminen on kansallisen oikeuden säännösten mukaan oikeudellisesti mahdollista, mikä on selvitettävä objektiivista lähestymistapaa noudattaen¹⁷.

- 10 Jos kuitenkin asian kannalta merkityksellisten kansallisen oikeuden säännösten mukaan ja objektiivisten kriteerien perusteella sopimuksen voimassa pitäminen ilman siihen sisältyviä kohtuuttomia ehtoja ei ole mahdollista, voidaan sopimus todeta pätemättömäksi¹⁸. Sen sijaan seuraukset siitä, että tuomioistuin toteaa elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisen sopimuksen ehdon kohtuuttomaksi, riippuvat yksinomaan kansallisesta oikeudesta edellyttäen, että direktiivin 93/13 säännöksillä kuluttajille taattu suoja varmistetaan¹⁹.
- 11 Samalla kansallisen lainsäädännön prosessuaaliset säännöt/kansalliset menettelysääntöjen on oltava tehokkuus- ja suhteellisuusperiaatteen mukaisia²⁰.

¹⁴ Ks. tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282,80–85 kohta); tuomio 21.1.2015, Unicaja Banco ja CaixaBank (C-482/13, C-484/13, C-485/13 ja C-487/13, EU:C:2015:21, 33 kohta); tuomio 7.8.2018, Banco Santander ja Escobedo Cortés (C-96/16 ja C-94/17, EU:C:2018:643, 74 kohta); tuomio 20.9.2018, OTP Bank ja OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750, 60 ja 61 kohta); tuomio 14.3.2019, Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207, 54 kohta) ja tuomio 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria ja Bankia (C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, 56-59 ja 64 kohta).

¹⁵ Ks. tuomio 3.10.2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, 50 ja 56 kohta).

¹⁶ Ks. tuomio 3.10.2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, 67 ja 68 kohta).

¹⁷ Ks. tuomio 14.6.2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, 65 kohta); tuomio 10.9.2014, Kušionová (C-34/13, EU:C:2014:2189, 50 kohta); tuomio 21.1.2015, Unicaja Banco ja CaixaBank (C-482/13, C-484/13, C-485/13 ja C-487/13, EU:C:2015:21, 28 kohta); tuomio 21.4.2016, Radlinger ja Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283, 97 kohta) ja tuomio 7.8.2018, Banco Santander ja Escobedo Cortés (C-96/16 ja C-94/17, EU:C:2018:643, 73 kohta).

¹⁸ Ks. tuomio 15.3.2012, Pereničová ja Perenič (C-453/10, EU:C:2012:144, 35 ja 36 kohta); tuomio 30.5.2013, Jörös (C-397/11, EU:C:2013:340, 47 kohta); tuomio 14.3.2019, Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207, 56 kohta); tuomio 3.10.2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, 41-45 ja 47 kohta) ja tuomio 29.4.2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, 85 ja 89 kohta).

¹⁹ Ks. tuomio 29.4.2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, 88 ja 90 kohta).

²⁰ Ks. tuomio 26.10.2006, Mostaza Claro (C-168/05, EU:C:2006:675, 24 kohta); tuomio 4.6.2009, Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350, 25 kohta); määräys 16.11.2010, Pohotovost' (C-76/10, EU:C:2010:685, 47 kohta); tuomio 14.6.2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, 46 kohta); tuomio 21.2.2013, Banif Plus Bank (C-472/11, EU:C:2013:88, 26 kohta); tuomio 14.3.2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, 50 kohta); tuomio 1.10.2015, ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637, 51 kohta); tuomio 29.10.2015, BBVA (C-8/14, EU:C:2015:731, 24 kohta); tuomio 26.6.2019, Addiko Bank (C-407/18, EU:C:2019:537,

- 12 **Ennakkoratkaisukysymyksen 1 kohdasta** on todettava, että Puolan tuomioistuimet ovat tähän saakka katsoneet siviililain 385¹ §:n 1 momentista käyvän ilmi, että muuntamista koskevat ehdot, jotka ovat kohtuuttomia sopimusehtoja, ovat tehottomia eli ne eivät sido kuluttajaa sopimuksen tekohetkestä alkaen (ex tunc) ja koska kyseiset ehdot määrittävät sopimuksen pääkohteen itse sopimus ei voi olla voimassa ilman niitä ja siten koko lainasopimus on pätemätön taannehtivasti (ex tunc)²¹. Tämä tarkoittaa, että sopimuspuolet voivat esittää kaikkien tämän sopimuksen mukaisesti täytettyjä perusteettomia suorituksia vastaavan määrän palauttamista koskevat vasta vaatimukset siviililain 405 §:n, luettuna yhdessä siviililain 410 §:n kanssa, perusteella. Perusteettoman suorituksen palauttamista koskevalle vaatimukselle ei ole asetettu määräaika²², joten perusteetonta etua saaneen on täytettävä vaatimus sen jälkeen, kun edun menettänyt on pyytänyt häntä maksamaan (siviililain 455 §).
- 13 Edellisessä kohdassa esitetty tapa tulkita kansallisia säännöksiä muuttui kuitenkin Sąd Najwyższy (ylin tuomioistuin, Puola) 7.5.2021 antaman päätöksen (III CZP 7/21) jälkeen. Vaikuttaa siltä, että on tarpeen käsitellä tätä päätöstä sen tarkistamiseksi, onko siinä tehty tulkinta direktiivin 93/13 mukainen. Sąd Najwyższy totesi edellä mainitussa päätöksessä, että ”toteamus, että kohtuuttomalla ehdolla ei ole vaikutuksia alusta alkaen (ab initio) ja suoraan lain nojalla (ipso jure), mikä tuomioistuimen on otettava huomioon viran puolesta menettelyssä tehtyjen tosiseikkoja koskevien toteamusten perusteella, vastaa niin sanotun ehdotonta pätemättömyyttä koskevan seuraamuksen piirteitä – –. Pelkän tähän seuraamukseen viittaamisen estää kuitenkin unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä omaksuttu sääntö, että ehdon kohtuuttomuudesta tietoinen kuluttaja voi vastustaa sen soveltamisen kieltämistä ja antaa ehtoa koskevan vapaan suostumuksen, mikä voi tapahtua sekä tuomioistuimessa sen jälkeen, kun kuluttajalle on annettu kattavat tiedot kohtuuttoman ehdon poistamisen aiheuttamista oikeudellisista seurauksista, että tuomioistuimen ulkopuolella, tietoisella ja vapaalla suostumuksella uudistaa lainasopimus tai muuttaa sopimusta (kohtuuttonta ehtoa). Kansallisessa oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa katsotaan yleensä, että yksi niin sanotun ehdottoman pätemättömyyden piirteitä on sen lopullisuus – –. Myöskään se, että kuluttajalle annetaan kompetenssi yksipuolisen, kohtuuttoman sopimusehdon korjaavan suostumuksen antamiseen, ei salli katsoa, että tämän ehdon tehottomuuteen voivat vastaavassa määrin vedota kaikki sopimuspuolet - vastaavasti kuin kaikki kolmannet, joita asia koskee - ja näin yleensä luonnehditaan pätemättömyyttä – –. Mahdollisuus korjata tehoton sopimusehto jälkikäteen annettavalla, yksipuolisella ehtoon sitoutumista koskevalla suostumuksella, mikä ikään kuin korvaa alun perin puuttuneen kyseistä

46 kohta) ja tuomio 16.7.2020, CaixaBank ja Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 ja C-259/19, EU:C:2020:578, 83 kohta).

²¹ Ks. alaviitteessä 3 mainittu oikeuskäytäntö.

²² Ks. Sąd Najwyższy tuomio 22.3.2001, V CKN 769/00 ja Sąd Najwyższy tuomio 29.9.2017, V CSK 642/16.

ehtoa (erillisten neuvotteluiden) koskeneen tosiasiallisen suostumuksen, tuo puolestaan mieleen niin sanotun soveltamisen keskeytymistä koskevan seuraamuksen, jossa sovellettuna sopimukseen sellaisenaan on kyse siitä, että sopimuksella, jota se koskee (niin sanottu epätäydellinen sopimus) ei ole tavoiteltuja oikeusvaikutuksia (itse lain nojalla, alusta alkaen, mikä tuomioistuimen pitäisi ottaa huomioon viran puolesta), erityisesti ei siten synny velvollisuutta täyttää sovitut suoritukset vaan toisin kuin pätemätön sopimus, sillä voi jälkikäteen olla nämä vaikutukset taannehtivasti, jos annetaan korjaava tahdonilmaisuus (yhden osapuolen tai kolmannen), ja jos kieltäydytään sen antamisesta tai sen antamisen määräaika päättyy, sopimus on lopullisesti tehoton eli pätemätön – –. Soveltamisen keskeytyminen eroaa pätemättömyydestä myös siten, että osapuolten tahdonilmaisut pysyvät voimassa keskeyttämisen aikana eli voivat olla oikeusvaikutusten syntymisen perusta tulevaisuudessa, ja ainakin yksi tahdonilmaisunsa antaneista osapuolista menettää mahdollisuuden päättää itsenäisesti näiden vaikutusten syntymisestä eikä voi peruuttaa vapaasti tahdonilmaisunsa ja kokee tässä mielessä epävarmuutta, on siihen ”sidottu” – –”.

- 14 On siis kaksi keskeistä perustelua, jotka estävät katsomasta, että kohtuuttomat ehdot ovat ehdottoman pätemättömiä, ja jotka samalla puoltavat päätelmää, että niihin sovelletaan niin sanottua soveltamisen keskeytymistä koskevaa seuraamusta. Ensimmäinen perustelu on seikka, että sopimuksen tai sen määräyksen ehdoton pätemättömyys on lopullista, kun taas kuluttaja voi hyväksyä kohtuuttoman sopimusehdon.
- 15 Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mukaan mikään ei kuitenkaan ole esteenä sille, että kansalliset tuomioistuimet soveltaessaan kansallisen oikeuden säännösten niin sanottua yhdenmukaista tulkintaa tulkitsisivat oikeustoimien ehdotonta pätemättömyyttä koskevia säännöksiä (siviililain 58 §:n 1 ja 3 momentti) niin, että tulkinnassa otetaan huomioon direktiivin 93/13 tavoitteet ja unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö. Kansalliset tuomioistuimet voisivat siis katsoa, että kohtuuton sopimusehto on pätemätön siviililain 58 §:ssä tarkoitetulla tavalla sillä ainoalla edellytyksellä, että kuluttaja voi korjata sen antamalla tahdonilmauksen, joka palauttaa kyseisen sopimusehdon vaikutuksen taannehtivasti.
- 16 Toinen Sąd Najwyższyssä esitetty perustelu on puolestaan se, että Puolan oikeuden mukaan sopimuksen ehdottomaan pätemättömyyteen voivat vedota kaikki sen osapuolet, myös kolmannet henkilöt, kun taas kohtuuttoman sopimusehdon sitomattomuuteen voi vedota ainoastaan kuluttaja, ei elinkeinonharjoittaja. Unionin tuomioistuin panee itse merkille lainasopimuksen kohtuuttoman ehdon poistamisesta mahdollisesti seuraavan sopimuksen pätemättömyyden ja näin ollen lainanottajan velvollisuuden palauttaa pankille lainan pääoma²³. Koska unionin tuomioistuin siis suoraan viittaa pankin

²³ Ks. tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, 84 kohta); tuomio 20.9.2018, OTP Bank ja OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750, 61 kohta); tuomio 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria ja Bankia (C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250,

mahdollisuuteen vaatia lainan pääoman palauttamista seurauksena kohtuuttoman sopimusehdon sitomattomuudesta, on loogista, että se hyväksyy pankin mahdollisuuden vedota tämän ehdon sitovuuden puuttumiseen ja siitä johtuvan lainasopimuksen pätemättömyyden.”

- 17 Edellä esitetyn perusteella ei voida perustellusti tehdä sitä päätelmää, että soveltamisen keskeytymistä koskevan seuraamuksen katsottaisiin koskevan kohtuuttomia sopimusehtoja. Vaikuttaa kuitenkin ennen kaikkea siltä, että kyseinen seuraamus ei täytä direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaan perustuvia vaatimuksia. Lisäksi unionin tuomioistuin velvoittaa kansalliseen tuomioistuimen tekemään kaikki päätelmät kohtuuttoman sopimusehdon sitomattomuudesta odottamatta sitä, että kuluttaja antaa asiaa koskevan ilmoituksen²⁴. Soveltamisen keskeytymistä koskeva seuraamus puolestaan tulkittuna niin kuin edellä mainitussa *Sąd Najwyższy*n päätöksessä esitetään jopa velvoittaa kansalliset tuomioistuimet odottamaan kuluttajan ilmoitusta, koska ennen sen antamista sopimusehdon (ja siten koko sopimuksen) soveltaminen on keskeytynyt.
- 18 Edellä mainitun päätöksen mukaan kuluttajan ilmoituksen sisällön on oltava hyvin määrämuotoinen (täsmällinen). Se, että edellytetään tämän sisältöisen ilmoituksen antamista, ei perustu direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaan, siviililain 385¹ §:ään, mihinkään muihin unionin tai kansallisen oikeuden säännöksiin, eikä sitä ole todettu oikeuskäytännössä ennen *Sąd Najwyższy*n 7.5.2021 antamaa päätöstä. Tämän vuoksi kyseisen sisältöisen ilmoituksen antamisen edellyttäminen kuluttajilta (jotka eivät muutoinkaan usein ole tietoisia voimassa olevista säännöksistä), ja se, että tämän edellytyksen täyttämiseen sidotaan direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdan soveltamista koskeva arvio, vaikuttaa olevan ristiriidassa tämän säännöksen ja tehokkuusperiaatteen kanssa ja herättää epäilyjä oikeusvarmuuden periaatteen perusteella.
- 19 **Ennakkoratkaisukysymyksen 2 kohdasta** on todettava, että myös muut seuraukset, jotka johtuvat siitä, että soveltamisen keskeytymistä koskevan seuraamuksen katsotaan koskevan kohtuuttomia sopimusehtoja, ovat ristiriidassa direktiivin 93/13 säännösten kanssa. Luotonantaja ei voi vaatia tässä sopimuksessa sovittujen suoritusten täyttämistä niin kauan kuin sopimuksen soveltamisen keskeyttäminen kestää. Tähänastisen sopimuksen keskeyttämistä koskevan oikeuskäytännön mukaan – – luotonantaja ei voi myöskään vaatia toteutetun perusteettoman suorituksen palauttamista, koska periaatteessa sopimusehtoon ja sopimukseen sitoutumista koskeva päätös on kuluttajan käsissä. Koska luotonantaja ei voi esittää tällaista vaatimusta ja näin todeta palautusvaatimustensa

58 kohta); tuomio 3.3.2020, *Gómez del Moral Guasch* (C-125/18, EU:C:2020:138, 63 kohta) ja tuomio 25.11.2020, *Banca B* (C-269/19, Banca B, EU:C:2020:954, 34 kohta).

²⁴ Ks. tuomio 21.2.2013, *Banif Plus Bank* (C-472/11, EU:C:2013:88, 28 ja 36 kohta); tuomio 30.5.2013, *Jörös* (C-397/11, EU:C:2013:340, 42 ja 48 kohta); tuomio 30.5.2013, *Asbeek Brusse ja de Man Garabito* (C-488/11, EU:C:2013:341, 50 kohta); tuomio 1.10.2015, *ERSTE Bank Hungary* (C-32/14, EU:C:2015:637, 49 kohta) ja tuomio 21.12.2016, *Gutiérrez Naranjo* (C-154/15, C-307/15 ja C-308/15, EU:C:2016:980, 59 kohta).

erääntymistä siviililain 455 §:n mukaisesti – – niiden vanhentumisajan kulumisen alkaminen ei tule kyseeseen. Tilanne muuttuu vasta siinä tapauksessa, että kuluttaja pysyttää kohtuuttoman ehdon, jolloin ehdosta tai sopimuksesta tulee tehokas taannehtivasti, tai epää sen pysyttämisen – – , jolloin sopimus pidetään voimassa korvaavan määräyksen kanssa (jos asiaa koskevat edellytykset täyttyvät) tai sopimus on kokonaan ja pysyvästi tehoton (pätemätön). Kyseinen pysyvä tehotomuus (pätemättömyys) vastaa tilannetta, jossa siviililain 410 §:n 2 momentin loppuosassa tarkoitettu ”suoritukseen velvoittava oikeustoimi oli pätemätön eikä siitä tule pätevää suorituksen toteuttamisen jälkeen” (condictio sine causa) ja siviililain 411 §:n 1 kohdassa tarkoitettua ”oikeustoimen pätemättömyyttä”. Kuluttajan tilanne on edullisempi kuin elinkeinonharjoittajan, koska lainantaja voi milloin tahansa päättää sopimuksen soveltamisen keskeyttämisen antamalla suostumuksen kohtuuttoman sopimusehdon sitovuuteen tai epäämällä tämän suostumuksen, mutta unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan näiden ilmoitusten tehokkuus riippuu siitä, onko hänelle etukäteen kerrottu asianmukaisesti tämän kohtuuttomuuden vaikutuksista. Tämän vuoksi voi herätä kysymys siitä, voidaanko ja milloin mahdollisesti voidaan katsoa, että se, että kuluttaja esittää - muuallakin kuin tuomioistuimessa - palautusvaatimuksen, jonka mukaan koko lainasopimus on pysyvästi tehoton (pätemätön), voidaan katsoa olevan implisiittinen ehdon vahvistamisen epääminen ja sopimuksen päättämisen seurausten hyväksyminen, mikä johtaa sen pysyvään tehotomuuteen (pätemättömyyteen). Ongelmallista on se, että tällaisen vaatimuksen kanssa tekemisiin joutuvalla lainantajalle on ehkä epäselvää, onko kuluttajalle sen laatimisen yhteydessä kerrottu asianmukaisesti ehdon kohtuuttomuuden vaikutuksista (esimerkiksi kaikista sopimuksen täydelliseen ja pysyvään tehotomuuteen liittyvistä palautusvaatimuksista). Tämän on olennainen kysymys, koska se on ratkaiseva luotonantajan palautusvaatimusten vanhentumisajan kulumisen alkamisen kannalta ja mahdollisuuden todeta niiden erääntyminen (siviililain 455 §) sekä esittää niiden kuittausta (siviililain 498 §:n 1 momentti). – –²⁵

- 20 Arveluttavinta kyseisessä Sąd Najwyższyn päätöksessä on nimenomaan päätelmä, että elinkeinonharjoittajan vaatimuksen, joka koskee kuluttajan saamaa suoritusta, vanhentumisaika alkaa kulua vasta ajankohdasta, jona kuluttaja ilmoittaa, hyväksyykö hän kohtuuttoman sopimusehdon ja koko sopimuksen pätemättömyyden vai hyväksyykö hän kyseisen sopimusehdon. Kyseinen näkemys vaikuttaa loukkaavan ennen kaikkea vastaavuusperiaatetta. Siviililain 120 §:n 1 momenttiin perustuva Puolan siviilioikeuden yleinen periaate nimittäin on, että perusteettoman suorituksen palauttamista koskevan vaatimuksen vanhentumisaika alkaa kulua kyseisen suorituksen toteuttamisajankohdasta²⁶ myös silloin, jos suoritus on toteutettu pätemättömän sopimuksen mukaisesti silloinkin, kun suorituksen toteuttaja ei ollut tietoinen sopimuksen

²⁵ Ks. Sąd Najwyższyn seitsemän tuomarin kokoonpanossa 7.5.2021 antama päätös III CZP 6/21.

²⁶ Ks.

pätemättömyydestä ja täyttää perusteettoman suorituksen²⁷. Jos kuluttaja ei antaisi ylipäänsä mitään ilmoitusta (eikä hänelle asetettaisi määräaika kyseisen ilmoituksen antamiselle), elinkeinonharjoittajan kyseiselle kuluttajalle esittämä vaatimus ei vanhentuisi koskaan. Toinen mahdollinen seuraus on tilanne, jossa kuluttaja ilmoittaisi ennen siviiliprosessin vireille panoa, ettei hän hyväksy sopimukseen sisällytettyjä kohtuuttomia ehtoja ja että hän hyväksyy sopimuksen toteamisen pätemättömäksi. Kuluttajan mielestä tällainen ilmoitus olisi riittävä ja aiheuttaisi pankin vaatimuksen vanhentumisajan kulun alkamisen, kun taas pankki voisi myöhemmän siviiliprosessin kuluessa todeta, että kuluttajan ilmoituksella ei ollut oikeusvaikutuksia, koska ”siihen ei liity kuluttajan selkeä ilmoitus, joka vahvistaa kattavien tietojen saamisen” lainasopimuksen pätemättömyyden seurauksista. Siten kuluttajan väitettyä tietojen puuttumista käytetään häntä itseään vastaan, ja tällaista elinkeinonharjoittajan macchiavellimäistä oikeudenkäyntitaktiikkaa tukevat kansallisen oikeuden säännökset, joita tulkitaan Sąd Najwyższyn 7.5.2021 antaman päätöksen mukaisesti.

- 21 Lisäksi kyseisestä Sąd Najwyższyn näkemyksestä seuraa, että elinkeinonharjoittajan vaatimuksen vanhentumisaika alkaa kulua myöhemmin kuin kuluttajan vaatimuksen vanhentumisaika.
- 22 Lisäksi elinkeinonharjoittaja on kyseisessä tilanteessa paremmassa oikeudellisessa tilanteessa muihinkin kuin kuluttajaan nähden, jonka kanssa hän teki sellaisia kohtuuttomia sopimusehtoja sisältävän sopimuksen, joista seuraa kyseisen sopimuksen pätemättömyys. Jos pankki nimittäin tekisi lainasopimuksen, joka osoittautuisi ehdottoman pätemättömäksi eli pätemättömäksi siksi, että se on lain tai hyvien tapojen vastainen (siviililain 58 §:n 1 ja 2 momentti), ei siihen sisällytettyjen kohtuuttomien sopimusehtojen johdosta (siviililain 385¹ §:n 1 momentti), alkaisi pankin lainanottajien käyttöön antaman pääoman palauttamista koskevan vaatimuksen vanhentumisaika kulua jo tämän pääoman myöntämispäivästä edellä mainitun siviililain 120 §:n 1 momenttiin perustuvan Puolan siviilioikeuden yleisen periaatteen mukaan. Tällöin pankin vaatimus vanhentuisi siis huomattavasti aiemmin kuin samanlainen vaatimus, jonka pätemättömyys perustuu kuitenkin sopimukseen sisällytettyihin kohtuuttomiin sopimusehtoihin. Pankin vaatimuksen vanhentumisaika alkaa kulua siis viimeistään silloin, jos sopimuksen pätemättömyys johtuu siihen sisällytetyistä kohtuuttomista sopimusehdoista. Pankin vaatimuksen vanhentumisajan alkamisajankohta alkaisi myöhemmin, jos sopimus ei sisältäisi kohtuuttomia ehtoja ja myös, jos se olisi ehdottoman pätemätön. Myös kuluttajan perusteettoman suorituksen palauttamista koskevan vaatimuksen vanhentumisajan kulumisen alkaa aiemmin.

²⁷ Ks. Sąd Najwyższyn tuomio 8.7.2010, II CSK 126/10; tuomio 16.12.2014, III CSK 36/14 ja tuomio 23.6.2016, V CNP 55/15.

- 23 Näin ollen pankki, joka on laatinut kohtuuttomia ehtoja sisältävän sopimuksen, joita ilman sopimus ei voi olla olemassa, on oikeudellisesti paremmassa asemassa kuin toimijat, jotka ovat kussakin mainituista kolmesta tilanteesta. Näin pitkälle menevä pankin suosiminen vaikuttaa olevan ristiriidassa vastaavuusperiaatteen kanssa. Epäilyksiä herättää myös se, loukkaako elinkeinonharjoittajan oikeudellisesti edullinen asema myös tehokkuusperiaatetta ja direktiivin 93/13 7 artiklan 1 kohtaa, koska näin elinkeinonharjoittaja, joka on laatinut kohtuuttoman sopimuksen, saa de facto takeet, ettei hänen vaatimuksensa vanhene ellei kuluttaja aikaisemmin selvästi ilmoita hänelle ymmärtävänsä sopimukseen sisältyvän kohtuuttomia ehtoja ja niistä johtuvat oikeudelliset seuraukset. Lisäksi, jos kuluttaja ei ylipäänsä anna tällaista ilmoitusta (mikä on realistista erityisesti jos otetaan huomioon, että kuluttajat eivät usein ole tietoisia oikeuksistaan), elinkeinonharjoittajan vaatimus palauttaa toteuttamansa suoritukset ei vanhene koskaan (useiden vuosienkaan jälkeen), mikä puolestaan on täysin ennennäkemätön tilanne Puolan siviilioikeusjärjestelmässä, jonka perusperiaate on, että varallisuus oikeuksia koskevat vaatimukset vanhenevat (siviililain 117 §).
- 24 Koska kuluttaja vaatii elinkeinonharjoittajalta maksua ja perustaa vaatimuksensa toteutumukseen, että osapuolten tekemä sopimus on pätemätön, koska siihen on sisällytetty kohtuuttomia sopimusehtoja, seuraa tästä loogisesti, että kyseinen kuluttaja ei anna suostumusta näihin sopimusehtoihin ja ymmärtää sopimuksen pätemättömyyden seuraukset. Tällaisen ilmoituksen sisältö on ymmärrettävä (siviililain 65 §:n 1 momentti) ja kuluttaja ilmaisee tahtonsa riittäväällä tavalla (siviililain 60 §:n 1 momentti). Näin ollen elinkeinonharjoittajan, joka saa kuluttajan tällaisen tahdonilmaisun (siviililain 61 §:n 1 momentti), olisi ymmärrettävä, että kuluttaja on tietoinen seurauksista, joita sopimuksen pätemättömyydestä aiheutuu, ja hyväksyy ne. Näin ollen elinkeinonharjoittajan vanhentumisaajan kulumisen pitäisi alkaa kulua viimeistään tästä ajankohdasta.
- 25 Lisäksi ainakin joissakin tapauksissa voidaan löytää perusteluja vielä pidemmälle menevälle näkemykselle, nimittäin sille, että yleisen säännön mukaan pankin vaatimuksen vanhentumisaika alkaa kulua jo ajankohdasta, jona pankki on toteuttanut suorituksen tai hieman myöhemmästä päivästä. Koska pankilla on käytettävissä hyvin asiantuntevaa oikeudellista neuvontaa, vaikuttaa perustellulta päätelmällä, että se olisi pitänyt kohtuullista huolellisuutta noudattaen ymmärtää huomattavasti aiemmin, että sen laatimassa sopimuksessa on kohtuuttomia ehtoja. Koska pankin siis olisi pitänyt olla alusta alkaen tietoinen siitä, että sopimus sisältää kohtuuttomia sopimusehtoja, mistä seuraa osapuolten vastasuoritusten palauttaminen, niin siten kohtuullinen huolellisuus edellytti, että sen olisi jo silloin pitänyt toteuttaa toimenpiteitä saadakseen perittyä suorituksensa tai ainakin päästäkseen yhteisymmärrykseen kuluttajan kanssa.
- 26 Tärkeää on myös se, että Sąd Okręgowy w Warszawie - Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Varsovan alueellinen tuomioistuin - kilpailu- ja kuluttajansuoja-asioiden tuomioistuin, Puola) totesi jo 27.12.2010 antamassaan tuomiossa, että vakiosopimuksen määräykset ovat kohtuuttomia, ja kielsi vastaajana olevaa pankkia käyttämästä elinkeinotoiminnassa kuluttajan kanssa

vakiosopimuksen määräystä nimeltään ”luonnollisten henkilöiden -- Sveitsin frangeihin indeksoitu kiinnelainasopimus”, jonka sanamuoto on sama kuin osapuolten tekemän lainasopimuksen 10 §:n 5 kohdan, ja näin ollen vastaajana oleva pankki tiesi viimeistään kyseisen määräyksen rekisteriin kirjaamisesta alkaen sen olevan kohtuuton sopimusehto.

- 27 Vaikka katsottaisiin, että kuluttajasta riippuu se, tuleeko sopimuksesta lopullisesti tehoton (pätemätön), ei voida hyväksyä pankin, joka on tietoinen siitä, että sen laatimassa sopimuksessa on kohtuuttomia sopimusehtoja ja tästä huolimatta kiistää tai jopa salaa tämän seikan kuluttajalta, kantaa. Se, että katsotaan, että pankin lainan pääoman palauttamista koskevan vaatimuksen vanhentumisaika on laskettava vasta ajankohdasta, jona kuluttaja antaa sisällöltään määrämuotoisen ilmoituksen, ei ole ainoastaan elinkeinonharjoittajan tällaisen asenteen hyväksymistä, vaan jopa sen edistämistä, koska näin elinkeinonharjoittaja saa takuut, että sen vaatimus ei vanhene. Juuri tämän vuoksi käsitelty näkemys on ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mielestä direktiivin 93/13 7 artiklan 1 kohdan ja tehokkuusperiaatteen vastainen.
- 28 **Ennakkoratkaisukysymyksen 3 kohdasta** on todettava, että kuluttajan perusteettoman suorituksen palauttamista koskevan vaatimuksen katsotaan erääntyvän (siviililain 455 §) vasta sen jälkeen, kun hän antaa tietoisena ja vapaaehtoisen ilmoituksen, jossa antaa suostumuksensa siihen, että sopimus todetaan pätemättömäksi. Koska edellä mainitun ilmoituksen antamiseen saakka vallitsee tilanne, jossa sopimukseen ei toistaiseksi voida vedota, kuluttaja ei voi tehokkaasti vaatia toteuttamansa perusteettoman suorituksen palauttamista ja näin ollen pankki on velvollinen maksamaan viivästyskorkoa (siviililain 481 §:n 1 ja 2 momentti).
- 29 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin katsoo, että kuluttajan kyseisen oikeuden rajoittaminen viivästyskorkoa koskevaan vaatimukseen on ristiriidassa vastaavuusperiaatteen kanssa, koska siviilioikeuden yleisten periaatteiden mukaan vaatimus, jolle ei ole asetettu määräaikaa, erääntyy maksukehotuksen jälkeen. Näin ollen lisävaatimuksen käyttöönotto huonontaa kyseisen kuluttajan tilannetta ja rajoittaa hänen oikeuksiaan. Kyseinen näkemys on ristiriidassa direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdan ja 7 artiklan 1 kohdan sekä tehokkuusperiaatteen kanssa. Unionin tuomioistuin on itse todennut, että ”viivästyskorkojen tarkoituksena on olla seuraamus siitä, ettei velallinen ole täyttänyt velvoitettaan suorittaa lainan lyhennyksiä sopimuksen mukaisesti, ehkäistä se, että tämä velallinen täyttää velvoitteensa myöhässä, ja tarvittaessa korvata velkojalle maksun viivästymisestä aiheutunut vahinko”²⁸. Sen sijaan näiden korkojen vaatimista koskevan oikeuden ajallisen rajoittamisen on katsottava vastaavan kuluttajan oikeutta esittää palauttamisvaatimus, joka liittyy siihen, että elinkeinonharjoittaja perii kohtuuttomien sopimusehtojen perusteella saatavia, minkä unionin tuomioistuin

²⁸ Ks. tuomio 7.8.2018, Banco Santander ja Escobedo Cortés (C-96/16 ja C-94/17, EU:C:2018:643, 76 kohta) ja tuomio 10.6.2021, Prima Banka Slovensko (C-192/20, EU:C:2021:480, 39 kohta).

on katsonut olevan kiellettyä²⁹. Näin ollen kuluttajan lakisäätteisten viivästyskorkojen vaatimista koskevan oikeuden rajoittaminen vaikuttaa olevan ristiriidassa tehokkuusperiaatteen kanssa varsinkin, kun se merkitsee samalla sellaisen elinkeinonharjoittajan toiminnan hyväksymistä, joka tarkoituksellisesti viivästyttää kuluttajan vaatimuksen täyttämistä, mukaan lukien pyrkii myös pidentämään tuomioistuinkäsittelyn kestoja.

- 30 **Ennakkoratkaisukysymyksen 4 kohdan osalta** ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin kiinnittää aluksi huomiota Sąd Najwyższyyn 29.7.2021 antamaan päätökseen (I CSKP 146/21), jonka mukaan ”siinä tapauksessa, että lainasopimus todetaan pätemättömäksi, osapuolten on palautettava vastavuoroisesti perusteettomat suoritukset eli sen, mitä ne ovat todellisuudessa saaneet. Pankin pitäisi siis palauttaa lainanottajalle lainanlyhennyksinä saadut määrät, jotka ylittävät maksettavaksi kuuluvan määrän ja jotka on siis laskettu soveltamatta indeksointia koskevia ehtoja, korkoineen sekä palkkiot, katteet, lisävakuus ynnä muuta, jotka on myös laskettu ottamatta huomioon kyseisiä ehtoja. On todettava, että vastaajana oleva pankki sai todellisuudessa pääoman lyhennyksen Libor-koron mukaisella korkokannalla, ja näin ollen vaikuttaa kyseenalaiselta katsoa, että osapuolten välisen sopimuksen purkamiseen pitäisi sisältyä korko Wibor-koron mukaisesti, jonka se saisi siinä tapauksessa, että olisi tehty pätevät zlotymääräiset lainasopimukset. Tätä taustaa vasten on todettava, että perusteettoman suorituksen palauttamisvaatimuksen tehtävänä ei ole korvata edun menettäneelle aiheutunut vahinko, vaan saada perittyä takaisin määrä, joka siirtyi perusteettomasti toisen henkilön omaisuuteen, minkä vuoksi hänen vaatimuksensa rajoittuu sen palauttamiseen, mitä edun saanut sai. Olennaista on myös se, että lainasopimuksen pätemättömäksi toteamisen seurausten määrittäminen ei voi johtaa kuluttajille direktiivin 93/13 säännöksillä taatun suojan epäämiseen, minkä tarkoitus on muun muassa saavuttaa sen 7 artiklassa tarkoitettu ehkäisevä vaikutus – –. Ei voida kuitenkaan olla toteamatta, että lyhennyserien Libor-koron mukainen korko siinä tapauksessa, että Sveitsin frangeihin indeksoidun lainasopimuksen todetaan olevan pätemätön ja tämän vuoksi lainanlyhennysten katsominen maksettavaksi suoritukseksi ottamatta huomioon indeksointia ulkomaanvaluuttaan (mikä edellyttää, että myönnetyn suorituksen katsotaan hypoteettisesti perustuvan zlotymääräiseen lainaan) aiheuttaa tämän vuoksi tuntevan seuraamuksen lainanantajalle ja tästä riippumatta oikeudettomasti asettaa lainanottajan edullisempaan tilanteeseen kuin lainanottajan, joka käyttää sellaista Puolan zloiteissa myönnettyä lainaa, jonka korko perustuu korkeampaan Wibor-korkoon”.
- 31 Sąd Najwyższyyn mukaan kuluttajan saatavaa olisi alennettava sitä pääomalle maksettavaa korkoa vastaavalla määrällä, joka pankin kuuluisi saada lainanottajalta, jos lainasopimus olisi hypoteettisesti pätevä. Tällainen kuluttajan saatavan alentamisen tarve perustuu siihen, että kaikkien suoritusten

²⁹ Ks. tuomio 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo (C-154/15, C-307/15 ja C-308/15, EU:C:2016:980, 73 ja 75 kohta).

palauttaminen kuluttajalle täysimääräisenä merkitsisi, että kuluttaja itse saisi perusteettomasti etua.

- 32 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin on epävarma siitä, onko edellä esitetty näkemys direktiivin 93/13 säännösten mukainen. Siviililain 405 §:n, luettuna yhdessä siviililain 410 §:n 1 momentin kanssa, mukaan perusteeton suoritus on palautettava. Näissä säännöksissä ei säädetä mahdollisuudesta rajoittaa perusteettoman edun palauttamisvaatimusta sellaisia mahdollisia etuja vastaavalla määrällä, jotka perustuvat niiden kulujen säästämiseen, jotka suorituksen täyttäjälle aiheutuisivat, jos hän tekisi pätevän sopimuksen. Esitetty Sąd Najwyższyn näkemys vaikuttaa olevan ristiriidassa vastaavuusperiaatteen kanssa, koska se rajoittaa kuluttajien oikeuksia täyttämänsä perusteettoman suorituksen palauttamiseen sellaisiin muihin henkilöihin nähden, jotka ovat myös täyttäneet perusteettomia suorituksia, mutta voivat vaatia tämän suorituksen palauttamista täysimääräisenä. Lisäksi perusteettoman suorituksen pätemättömän sopimuksen perusteella täyttänyt kuluttaja on huonommassa asemassa itse pankkiin nähden, joka voi vaatia kuluttajaa palauttamaan lainan koko pääoman.
- 33 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin katsoo, että kyseinen tilanne on ristiriidassa myös tehokkuusperiaatteen kanssa. Tämä nimittäin tarkoittaa, että kuluttajaa kohdellaan huonommin kuin elinkeinonharjoittajaa, mikä yhtäältä voi tehdä kuluttajalle vähemmän houkuttelevaksi esittää hänelle kuuluvia vaatimuksia ja rohkaista elinkeinonharjoittajaa puolestaan soveltamaan kohtuuttomia sopimusehtoja. On huomionarvoista, että vaikka lainasopimus on kohtuuttomien sopimusehtojen vuoksi pätemätön, niin käytännössä lainanottajan ja pankin väliset keskinäisten saatavien suhde on lähes sama kuin siinä tapauksessa, että heitä sitoi pätevä lainasopimus. Osapuolten vastasuoritusten määrä on lähes sellainen kuin jos lainanottaja maksaisi lainan pääoman takaisin korkoineen. Samalla näkemys, jonka mukaan kuluttajan saatavista voidaan vähentää pääomalle maksettava hypoteettinen korko, loukkaisi tehokkuusperiaatetta samalla tavalla kuin se, että pankeille annetaan oikeus vaatia kuluttajilta sellaisten saatavien maksamista, jotka johtuvat pääoman sopimukseen perustumattomasta käyttämisestä (jota koskee tapaus A.S. (C-520/21).
- 34 Kyseinen rajoitus, joka koskee kuluttajan vaatimusta kohtuuttomien sopimusehtojen vuoksi pätemättömän sopimuksen perusteella täytetyn suorituksen palauttamisesta, vaikuttaa olevan hyvin samanlainen kuin kuluttajan sellaisen palautusvaatimuksen ajallinen rajoittaminen, jonka unionin tuomioistuin on 21.12.2016 antamassaan tuomiossa Gutiérrez Naranjo³⁰ todennut olevan kiellettyä. Ero perustuu ainoastaan siihen, että Sąd Najwyższyn 29.7.2021 tekemästä päätöksestä seuraa kuluttajan palautusvaatimuksen rajoittaminen määrän osalta, kun taas unionin tuomioistuimen 21.12.2016 antama tuomio Gutiérrez Naranjo (C-154/15, C-307/15 ja C-308/15, EU:C:2016:980) koski kuluttajan palautusvaatimuksen rajaamista ajallisesti. Ennakkoratkaisua pyytävä

³⁰ Ks. tuomio 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo (C-154/15, C-307/15 ja C-308/15, EU:C:2016:980, 73 ja 75 kohta).

tuomioistuin katsoo, että myös tästä syystä voidaan katsoa, että kuluttajan pätemättömän sopimuksen mukaisesti täyttämän perusteettoman suorituksen palauttamista koskevan vaatimuksen rajoittaminen pääomalle maksettavia hypoteettisia korkoja vastaavalla määrällä loukkaa paitsi tehokkuus- ja vastaavuusperiaatetta, on myös suoraan ristiriidassa direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdan ja 7 artiklan 1 kohdan kanssa.

35 Ennakkoratkaisukysymysten yhteys käsiteltävän asian ratkaisuun

36 Nyt käsiteltävässä asiassa Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawien on määritettävä kaikki lainasopimuksen pätemättömyyteen liittyvät vaikutukset ja ilmoitettava niistä asianosaisille, mukaan lukien erityisesti kantajille. Velvollisuus, joka koskee kohtuuttomia ehtoja sisältävän sopimuksen pätemättömyyttä koskevien vaikutusten ilmoittamista kuluttajalle, perustuu nimittäin sekä unionin³¹ että kansallisiin säännöksiin³². Yksi lainasopimuksen pätemättömyyden keskeisistä vaikutuksista on pankin pääoman palauttamista koskevan vaatimuksen syntyminen ja molemmalle asianosaiselle perustavanlaatuinen merkitys on sillä, onko pankin kyseinen vaatimus vanhentunut. Tämän johdosta ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin katsoo, että on tarpeen tutkia tätä kysymystä ja ilmoittaa osapuolille tämän tarkastelun tuloksista. Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie kylläkin ilmoitti nyt käsiteltävässä asiassa kantajille 27.10.2020, että sopimuksen pätemättömyyden seurauksena on pankin pääoman palauttamista koskeva vaatimus, mutta se ei ilmoittanut, onko kyseinen vaatimus vanhentunut.

37 Perustavanlaatuinen merkitys on myös sen määrittämisellä, mistä alkaen kantajilla on oikeus saada lakisääteiset viivästyskorot vastaajana olevalta pankilta. Uuden ratkaisukäytännön mukaan (joka on syntynyt Sąd Najwyższy 7.5.2021 antaman päätöksen jälkeen) kyseiset korot olisi oikeus saada vasta siitä päivästä alkaen, jona kuluttaja antaa tietoisensa ja vapaaehtoisen ilmoituksen, että ymmärtää sopimuksen pätemättömyyden seuraukset ja antaa niihin suostumuksen. Kysymyksellä on huomattava taloudellinen merkitys.

38 Olennainen merkitys on myös kysymyksellä, onko kantajien saatavaa vastaajilta alennettava sitä korkoa vastaavalla määrällä, joka hypoteettisesti kuuluisi pankille, jos lainasopimus ei olisi pätemätön. Vastaajat nimittäin vaativat toissijaisella vaatimuksella vastaajaa palauttamaan 52 270 PLN lainan kaikkia 18.8.2009-19.12.2011 maksettuja lyhennys- ja korkoeria vastaavana määränä sopimuksen pätemättömyyden vuoksi. Jos katsotaan, että kantajat voivat vaatia lainan kaikkien erien palauttamista täysimääräisenä, edellä mainittu maksua koskeva toissijainen vaatimus hyväksyttäisiin kokonaan. Kyseinen toissijainen vaatimus olisi sen sijaan hylättävä osittain, jos katsottaisiin, että kantajien vaatimusta on alennettava

³¹ Ks. tuomio 29.4.2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, 96–99 kohta).

³² Ks. Sąd Najwyższy päätös 15.9.2020, III CZP 87/19; Sąd Najwyższy päätös 7.5.2021, III CZP 6/21 ja Sąd Najwyższy tuomio 27.7.2021, V CSKP 49/21.

sillä pääomalle hypoteettisesti maksettavaa korkoa vastaavalla määrällä, jotka vastaajana olevalla pankilla olisi oikeus saada kantajilta siinä tapauksessa, että sopimus olisi pätevä. Sen hypoteettisen koron tarkka määrä, jonka verran kantajille kuuluvaa saatavaa olisi alennettava, edellyttäisi tarkkoja laskelmia.

39 Ennakkoratkaisukysymys ja ratkaisuehdotus

- 40 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin ehdottaa, että unionin tuomioistuin vastaa esitettyyn kysymykseen myöntävästi, kun otetaan huomioon edellä esitetyt perustelut, jotka voidaan tiivistää seuraavalla tavalla:
- 41 Ensinnäkin soveltamisen keskeytymistä koskeva seuraamus ei täytä edellytystä, jonka mukaan on todettava, että kohtuuttomat ehdot (ja sopimuksen, johon ne sisältyvät) ”eivät ole koskaan olleet olemassa eikä niillä ole ollut vaikutuksia kuluttajaan”. Lisäksi direktiivissä 93/13 säädetään, että kohtuuton sopimusehto ei sido kuluttajaa sopimuksen tekohetkestä alkaen (*ex tunc*) ja kansallinen tuomioistuin on velvollinen vahvistamaan tämän viran puolesta ja odottamatta kuluttajan näkemystä, kun taas silloin, kun sopimuksen (sopimusehdon) soveltaminen on keskeytynyt, kuluttajan sitovuuden puuttumista koskeva vaikutus alkaa vasta sen jälkeen, kun kuluttaja on antanut määrämuotoisen ilmoituksen tai sen jälkeen, kun kyseisen ilmoituksen antamiselle asetettu määräaika on päättynyt. Sillä, että kuluttajalle direktiivissä 93/13 säädetyn suojan antamisen edellytykseksi asetetaan se, että hän antaa tällaisen ilmoituksen, ei ole perustetta direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdan sisällössä, se ei toteuta direktiivin 93/13 7 artiklan 1 kohdassa säädettyä tavoitetta ja ennen kaikkea se loukkaa tehokkuusperiaatetta.
- 42 Toiseksi se, että katsottaisiin pankin vaatimuksen, joka koskee pätemättömän lainasopimuksen mukaisesti maksetun pääoman palauttamista, vanhentumisajan alkavan kulua siitä, kun kuluttaja ilmoittaa, ettei hän hyväksy kohtuuttomia sopimusehtoja, on tietoinen sopimuksen pätemättömyyden seurauksista ja hyväksyy pätemättömyyden, asettaa pankin etuoikeutettuun asemaan sekä kuluttajaan että muihin elinkeinonharjoittajiin nähden, jotka ovat vastaavassa oikeudellisessa tilanteessa. Koska pankin vaatimuksen vanhentumisaika alkaa myöhemmin kuin jos sopimus olisi ehdottoman pätemätön, se tarkoittaa, että tästä näkökulmasta pankille on edullisempaa kohtuuttomia sopimusehtoja sisältävän sopimuksen tekeminen kuluttajan kanssa. Se on ristiriidassa vastaavuusperiaatteen kanssa, vastaavasti kuin seikka, että pankin vaatimus voi vanhentua kuluttajan vaatimusta myöhemmin ja jopa olla vanhentumatta ikinä (jos kuluttaja ei ymmärrä, että sopimus sisältää kohtuuttomia ehtoja ja vaikka hän ymmärtäisi sen, ei anna asiaa koskevaa ilmoitusta tai antaa kyseisen ilmoituksen, mutta sen sisältö osoittautuu riittämättömäksi). Samalla kohtuuttomia ehtoja soveltavan pankin näin pitkälle menevä suosiminen ei toteuta direktiivin 93/13 7 artiklan 1 kohdan mukaista tavoitetta. Lopulta kyseisen näkemyksen omaksuminen aiheuttaa kuluttajan saattamisen jatkuvaan epävarmuuden tilaan siitä, milloin pankin vaatimus vanhenee, koska sekin, että kuluttaja ilmoittaa, että hän ei hyväksy kohtuuttomia sopimusehtoja, että hän on tietoinen sopimuksen pätemättömyyden seurauksista ja hyväksyy ne, saattaa osoittautua riittämättömäksi. Pankki voi

nimittäin esittää väitteen, että tästä huolimatta kuluttaja ei ollut kyseistä ilmoitusta antaessaan täysin tietoinen oikeuksistaan.

- 43 Kolmanneksi se, että vasta siitä ajankohdasta, jona lakisääteisiä viivästyskorjoja kuluttaja antaa edellä mainitun ilmoituksen, hänen perusteettoman suorituksen palauttamista koskeva vaatimuksensa erääntyy ja vasta silloin kuluttajalla on oikeus lakisääteiseen viivästyskorkoon elinkeinonharjoittajalta, on myös ristiriidassa vastaavuusperiaatteen kanssa. Vastaavissa tilanteissa perusteettoman suorituksen palauttamista koskeva vaatimus nimittäin erääntyy jo maksukehotuksen esittämisen jälkeen ilman tarvetta antaa määrämuotoinen ilmoitus. Kyseisen näkemyksen seurausta on myös korkoja koskevan vaatimuksen huomattava rajaaminen ajallisesti, joten kuluttaja ei voi käyttää hänelle kuuluvia varoja eikä niiden inflaatiosta johtuvaa arvon vähenemistä korvata hänelle millään tavoin, mikä rikkoo direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa ja loukkaa tehokkuusperiaatetta. Elinkeinonharjoittajalle ei myöskään aiheudu mitään kielteisiä seurauksia kuluttajalle kuuluvien varojen palauttamisen viivästymisestä eikä mahdollisen tuomioistuinkäsittelyn pidentämisestä, mikä ei toteuta direktiivin 93/13 7 artiklan 1 kohdan mukaista tavoitetta.
- 44 Neljänneksi näkemys, jonka mukaan lainasopimus on yhtäältä pätemätön, koska se sisältää kohtuuttomia ehtoja, mutta toisaalta se, ettei kuluttaja voi saada pankilta maksamiaan lyhennyseriä täysimääräisenä, on myös ristiriidassa direktiivin 93/13 säännösten kanssa. Kun sopimus on pätemätön toisen oikeudellisen perustan perusteella, osapuolilla on oikeus esittää kaikkien suoritusten palauttamista koskeva vaatimus ilman mitään niiden määrän rajoituksia, ja näin ollen tällaisen rajoituksen soveltaminen kuluttajaan on ristiriidassa vastaavuusperiaatteen kanssa. Lisäksi kuluttajalle kuuluvan vaatimuksen määrän alentaminen ei täytä direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdassa asetettua edellytystä ja aiheuttaa sen, että kuluttajalle annettu suoja on pirstaleinen. Lopulta seurauksena on, että osapuolten välisen rahaliikenteen näkökulmasta tilanne on vastaava kuin jos osapuolet tekisivät pätevän sopimuksen, jonka perusteella pankki saa tuottoa. Lopputuloksena elinkeinonharjoittaja saa tuloja sopimuksesta, joka on pätemätön siihen sisällytettyjen kohtuuttomien ehtojen vuoksi, mikä on ristiriidassa tehokkuusperiaatteen kanssa.